

OM JE HEEN KIJKEN IN POËZIE

Als het over poëzie gaat in de hogere graden van de middelbare school, wordt de leraar al te gemakkelijk in de rol van de alwetende gedrongen. Hij zou de meesterkok zijn die als enige de keukengeheimen van poëzie kent. Bekijken we de Vlaamse handboeken en leerwerkboeken, dan valt op dat er maar weinig ruimte geboden wordt aan de beleving van poëzie door de leerlingen.

Paul Demets & Hilde Lauwers

Over de auteur

PAUL DEMETS

is dichter, poëzierecensent voor *De Morgen*, gastdocent aan de School of Arts in Gent en praktijk-assistent bij de lerarenopleiding van de Universiteit Gent.

HILDE LAUWERS

is leerkracht Nederlands en Engels aan Leiepoort, campus Sint-Hendrik in Deinze en praktijk-assistent bij de lerarenopleiding van de Universiteit Gent.

Nochtans beschikt de leraar niet over het enige oestermes om gedichten te openen. De leerlingen zijn handig genoeg om ze behoedzaam zelf open te wrikken. Hiermee sluiten we aan bij de visie van Louise Michelle Rosenblatt, die in haar boek *The reader, the text, the poem: the transactional theory of the literary work* (1994) pleitte voor een lezersgerichte visie op poëzieonderwijs. Rosenblatt maakt een onderscheid tussen de *efferente* en de *esthetische methode*. Bij de efferente methode heeft de lezer voornamelijk als doel om informatie te verzamelen en antwoorden te krijgen op de vragen die hij zich stelt. Dit is dus een utilitaire methode.

Daartegenover plaatst Rosenblatt de esthetische methode. Bij deze methode is de lezer er vooral op uit om te ervaren. Hier gaat het om de gevoelens die een literaire tekst bij de lezer oproept. Dit is een methode die geen onmiddellijk nut lijkt op te leveren, maar leerwinst is er duidelijk wel: de leerling leert zich

op een empathische manier toegang te verschaffen tot de literaire leefruimte van het gedicht, vanuit zijn ervaring die hij structureert. Op die manier wordt het gedicht ook deel van de lezer.

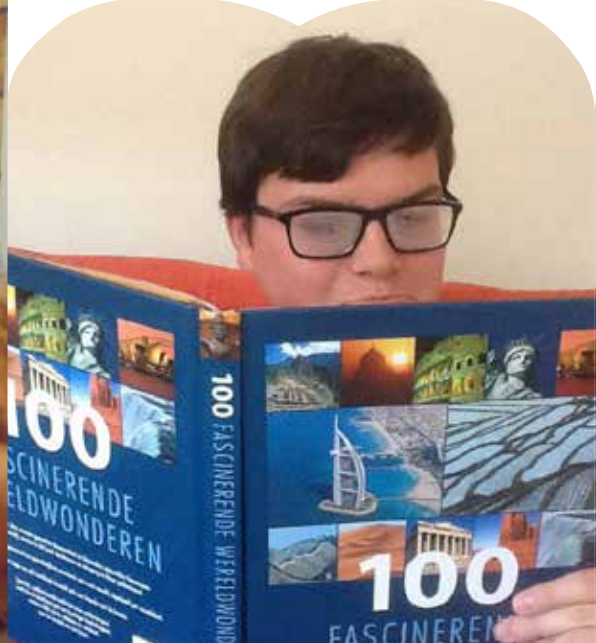
Jongeren hebben ervaring genoeg, ook al is dat dan niet noodzakelijk met poëzie. Maar door Facebook of Instagram te gebruiken, zijn ze vatbaar voor nuances van de taal en voor de kracht van het beeld. We willen de esthetische methode graag implementeren in een poëzieproject waarin foto's en taal allebei een rol spelen. Hiervoor nemen we het fotoboek *Alledaagse ergernissen* als uitgangspunt. Voor de poëzie in dit boek lieten dichters Eva Gerlach en Sasja Janssen zich inspireren door de foto's van Bianca Siermans. Daardoor blijven we dicht bij de leefwereld van de leerlingen, want Siermans' foto's zorgen voor veel herkenning. Ze brengen namelijk voorwerpen en situaties in beeld die we allemaal kennen. De verkeerd opgehangen toilettrol, bijvoorbeeld, waardoor het

papier tegen de muur hangt in plaats van binnen handbereik van degene die op het toilet zit. En we combineren het lezen van poëzie – in dit geval de gedichten van Gerlach en Janssen – met het bekijken van foto's en het zelf schrijven van poëzie. Omdat we geloven dat zelf schrijven het beste keukengerei biedt om inzicht te krijgen in poëzie.

In een brainstorm met de leerlingen gaat de leraar op basis van het fotoboek met gedichten na aan welke voorwerpen of situaties – bijvoorbeeld een kamer die nooit opgeruimd geraakt of ouderwets behang – leerlingen zich ergeren bij hen thuis. De leraar vraagt aan de leerlingen om gedichten van Eva Gerlach of Sasja Janssen uit het fotoboek voor te lezen. Hardop lezen is immers een vorm van interpretatie. Daarna gaan de leerlingen thuis op zoek en fotograferen ze een drietal eigen 'ergernissen'. Terug in de klas worden de foto's verdeeld, zonder dat duidelijk is wie welke foto's genomen heeft.

“ WE GELOVEN DAT ZELF SCHRIJVEN HET BESTE KEUKENCEREI BIEDT OM INZICHT TE KRIJGEN IN POËZIE”

De foto's worden in kleine groepjes besproken, en de leerlingen proberen te raden wie welke ergernis heeft gefotografeerd. Ze kiezen elk een foto van een ergernis die niet van hen is, maar die hen wel intrigeert. Het is de bedoeling dat ze bij die foto een gedicht schrijven. De leerlingen worden aangemaand om niet descriptief te werk te gaan, maar beeldspraak te gebruiken en associatief te schrijven. Een voorwerp of een plaats in huis kan immers gedachten oproepen die niet aan de situatie gebonden zijn. Een sleutel die altijd op de verkeerde plaats gelegd wordt, kan bijvoorbeeld het beeld oproepen van iemand die zich niet laat kennen. Bij het schrijven van de gedichten kan het werken met contrasten helpen om tot een overtuigend resultaat te komen: tussen vroeger en nu, tussen verschillende generaties of tussen mooi en verwaarloosd of stuk. De leerlingen kunnen het object of de situatie zelf een stem geven of een persoon aan het woord laten. Een herhaalde vraagstelling kan als in een mantra het object of de situatie oproepen.

In een tweede fase van het groeps-
werk wisselen de groepjes onderling de gedichten uit. De confrontatie van het gedicht met de fotograaf én zijn verhaal zal boeiende gespreksstof opleveren. Op een niet-georkestreerde manier zal het over de verschillen en de gelijkenissen tussen de taal van het visuele beeld en de beeldende kracht van poëzie gaan. De leerlingen zullen spontaan tot de vaststelling komen dat zowel een foto als een gedicht verschillende associaties kunnen oproepen en dat er niet één sluitende verklaring bestaat voor wat er te zien of te lezen valt. Dat poëzie een indirecte manier van communiceren is. En dat gedichten een leefruimte bieden waarin je welkom bent, als je maar geduldig genoeg bent om alle ingrediënten te leren kennen en het keukengerei zelf durft te gebruiken.

Goed poëzieonderwijs...

- ... gaat om dialogerend poëzieonderwijs waarin de leerling en de leraar op voet van gelijkheid met poëzie omgaan en de leraar niet het laatste woord heeft.
- ... doet de beleving van poëzie centraal staan, door de leerlingen niet alleen te laten lezen, maar ook te laten schrijven.
- ... zoekt de raakvlakken met andere kunstvormen op.
- ... brengt de leerlingen van tekstervaring naar levenservaring.

Meer lezen?

- > Deleu J. (2008), *Het huis herinnert zich mij* (bloemlezing met gedichten in verband met het huis). Leuven: P.
- > Rosenblatt L.M. (1994), *The reader, the text, the poem: the transactional theory of the literary work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- > Sijstermans B., Gerlach E., Janssen S. (2015), *Alledaagse ergernissen*, Enschede: AfdH.

Je kunt ook surfen naar volgende websites:

- > <http://www.dichterinhetweb.nl/>: een interactieve wandeling langs een aantal Nederlandstalige gedichten, speciaal bedoeld voor leerlingen in het secundair onderwijs.
- > https://nl.wikipedia.org/wiki/Doe_Maar_Dicht_Maar: de website van het gelijknamige poëziefestival, met onder meer de winnaars van eerdere festivals, de nieuwe poëziewedstrijd, lesmateriaal en leeslinks
- > <https://www.poeziepaleis.nl/tips-en-inspiratie/schrijftips/voortgezet-onderwijs>: fantastische poëzietips van Jurre van den Berg om leerlingen poëzie te laten schrijven.

